

מייסודן של מכללות מורשת יעקב ואורות ישראל

שם הקורס: עיונים בספר שמות
שם המרצה: הרב ד"ר יוחנן קאפח
אופי הקורס: שיעור – הרצאה
שנת לימודים: תש"ף
היקף שעות: 1 ש"ש

מטרות

1. עיון בסוגיות שונות בספר שמות.
2. הכרה בפרשנות המקרא כמסייעת בהבנת הפסוקים.
3. הקניית יכולת של קריאה צמודה וניתוח טקסט ספרותי מקראי.
4. הכרת דמותו של משה כאדם וכמנהיג.

ראשי פרקים:

1. **חלוקת הספר ומשמעות החלוקה**
 - ע' חכם, **ספר שמות** (דעת מקרא), ירושלים תשנ"א, עמ' 13–22.
2. **משבעים נפש לשישים ריבוא.**
 - מ' גרובר, "הריבוי המופלג של בני ישראל במצרים", **בית מקרא** לג ב (תשמ"ח), עמ' 175–171.
 - א' ארנד, "ובני ישראל פרו וישרצו... – שישה בכרס אחד", **דף שבועי** 219, בר אילן תשנ"ח.
 - ש' אבינר, "מספר יוצאי מצרים", **עטורי כהנים** 110 (תשנ"ד), עמ' 1–6.
3. **השעבוד והעבדות במצרים (א):**
 - א. שלבי השעבוד.
 - ב. סדר הבנים.
 - ג. המיילדות.
 - ד. הסיבות לירידה לגלות.
 - מ' אביעוז, "מדוע נשתעבדו בני ישראל במצרים?", **מורשתנו** יד (תש"ס), עמ' 213–220.
 - א' אהוביה, "אעלה אתכם מעני מצרים", **בית מקרא** כג ג (תשל"ח), עמ' 301–303.
 - י' גרוסמן, "רשימת היורדים למצרים כמבוא לספר שמות", **בית המדרש הוירטואלי של ישיבת הר עציון**, פרשת שמות תשנ"ט.

• נ' ליבוביץ, "המייילדות", עיונים חדשים בספר שמות, ירושלים תש"ל, עמ' 29–33.

4. לדמותו של משה (ב)

- א. ותרא אותו כי טוב הוא
- ב. משה ואחיו
- ג. משה במדיין

• ד' טי, "משה – הילד והאיש", מגדים כב (תשנ"ד), עמ' 30–42.
• נ' ליבוביץ, "ויגדל משה ויצא אל אחיו", עיונים חדשים בספר שמות, ירושלים תש"ל, עמ' 34–40.

5. הקדשת משה למנהיג

ת' ורדיגר, "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך", מגדים יב (תשנ"א), עמ' 24–30
• נ' ליבוביץ, "האמנם דיבר משה שלא כהוגן?", עיונים חדשים בספר שמות, ירושלים תש"ל, עמ' 59–64.

6. מכות מצרים

א. משמעות המכות
ב. מזמורי תהלים על מכות מצריים (עח, קה)
• א' סולה, "מבנה הפרשה על 'מכות מצרים'", בשדה חמד כג ה-ו (תש"ס), עמ' 326–341.

7. קריעת ים סוף

• א' בורנשטיין, "קריעת ים סוף", מגדים כג (תשנ"ה), עמ' 103–107.
• א' כרמל, "קריעת ים סוף: שתי מפות-דרכים", המעיין מד ב (תשס"ד), עמ' 12–18.
• י' קאפח, "קריעת ים סוף – מבט חדש ישן" סיני קנא (תשע"ח), עמ' לב-מה.

8. יציאת מצרים

• ד' אלגביש, "יציאת מצרים בראי התיעוד המצרי", מחקרי חג 5 (תשנ"ד), עמ' 96–106.

9. עשרת הדברות

י' בן נון, "זכור ושמור" בדיבור אחד נאמרו", מגדים ט (תש"ן), עמ' 26–35.
• ש' וינגרטן, "עשרת הדברות וחלוקתם", בית מקרא יט (תשל"ד), עמ' 549–571.
• י"ת רדאי, "עוד על עשרת הדברות וחלוקתם", בית מקרא כ (תשל"ה), עמ' 404–405.

10. עצת יתרו

א. זמן הגעתו אל מחנה ישראל.
ב. עצתו.
ג. האם נשאר או הלך אל ארצו ומולדתו.
גוטליב אברהם, "יתרו חותן משה – עיון ביסודות הנהגה", בד"ד 15 (תשס"ד), עמ' 65–76.

• פרנקל אמנון, "משה ויתרו: פגישה ראשונה", בשדה חמד 34 א-ב (תשנ"א), עמ' 22–39.

11. חטא העגל

ש' ויסבליט, "חטא העגל בהארתו של רבי יהודה הלוי", בית מקרא כב (תשל"ז), עמ' 120–122.
• א' חדד, "חטא העגל", מגדים כא (תשנ"ד), עמ' 29–36.

12. אורים ותומים

- ר' אדלמן, "שלוש הערות", בתוך: בן-ציון לוריא (עורך), **זר לגבורות**, ירושלים תשל"ד, עמ' 667–669.
- נ"ה טור-סיני, ערך "אורים ותומים", **אנציקלופדיה מקראית א**, ירושלים תש"י, טורים 179–183.
- א' ליפשיץ, "לפירוש הראב"ע על האורים והתומים", **ארשת ו** (תשמ"א), עמ' 154–161.
- ש' רגב, "הסימבוליקה של מעשה המשכן בפירושו של ראב"ע למקרא", **סיני קיב** (אב-אלול תשנ"ג), עמ' רנ–רסב.

דרכים ואמצעי הוראה

הרצאה ודיון.

חובות הקורס:

1. נוכחות בשיעורים והשתתפות פעילה.
2. קריאת מאמרים חובה.
3. מבחן בסוף הסמסטר.

ביבליוגרפיה

ספרים

פירושים וספרי לימוד לספר שמות

1. **מקראות גדולות הכתר**: שמות א–ב, רמת גן תשס"ח.
2. חכם עמוס, **ספר שמות** (דעת מקרא), ירושלים תשנ"א.
3. קאסוטו מ"ד, **פירוש על ספר שמות**, ירושלים תשכ"ה.
4. קצנלבוגן מ"ל (עורך), **ספר שמות – תורת חיים, חמישה חומשי תורה**, ירושלים תשמ"ט.
5. אברבנאל יצחק, **פירוש על התורה**, ירושלים תשכ"ד.
6. כשר מנחם, **חומש תורה שלמה**, ירושלים תשמ"ח.
7. **מדרש רבה**, מהד" מירקין, תל אביב תשל"ב.

ספרי לימוד ועיון

1. נ' ליבוביץ, **עיונים חדשים בספר שמות**, ירושלים תשמ"ט.
2. י' מוריאל, **עיונים במקרא**, כרך א (בראשית, שמות, ויקרא), תל אביב תש"ך.
3. ב"צ סגל (עורך), **עשרת הדברות בראי הדורות**, ירושלים תשמ"ו.

מאמרים חובה

1. מ' אביעוז, "מדוע נשתעבדו בני ישראל במצרים?", **מורשתנו**, יד (תש"ס), עמ' 213–220.
2. ד' טי, "משה – הילד והאיש", **מגדים**, כב (תשנ"ד), עמ' 30–42.
3. נ' ליבוביץ, "המיילדות", **עיונים חדשים בספר שמות**, ירושלים תש"ל, עמ' 29–33.

4. נ' ליבוביץ, "האמנם דיבר משה שלא כהוגן?", **עיונים חדשים בספר שמות**, ירושלים תש"ל, עמ' 59–64.
5. א' כרמל, "קריעת ים סוף: שתי מפות-דרכים", **המעין**, מד ב(תשס"ד), עמ' 12–18.

מאמרים רשות

1. נ' אררט, "ואלה המשפטים: מערכת של ערכים סמויים", **בית מקרא**, לו (א) (תשנ"א), עמ' 65–73.
2. ש' וינגרטן, "עשרת הדברות וחלוקתם", **בית מקרא**, יט (תשל"ד), עמ' 549–571.
3. ח' חמיאל, "דו-שיח הראשון שבין ה' ומשה", **תלפיות**, ז (תשכ"א), עמ' 465–468.
4. א' ליפשיץ, "לפירוש הראב"ע על האורים והתומים", **ארשת**, ו (תשמ"א), עמ' 154–161.
5. מ' מרגליות, "הייחוד שבנבואת משה", **ספר בר אילן**, יב, רמת גן תשל"ד, עמ' 7–29.
6. א' פרנקל, "משה ויתרו: פגישה ראשונה", **בשדה חמד**, 34 א–ב (תשנ"א), עמ' 22–39.
7. א' שנאן, "בין קידוש השם למיתת בית דין; עמדות שונות בספרות היהודית הקדומה כלפי סיפור משה והמצרי", **קדושת החיים וחירוף הנפש**, ירושלים תשנ"ג, עמ' 55–68.
8. י' תבורי, הברייתא של ארבעת הבנים, **תרביץ**, פא (תשע"ג), עמ' 165–189.